

בס"ד. ליל ב' דחג הפסח, ה'תשכ"ט

(הנחה בלתי מוגה)

ויוציאנו הוי' אלקינו משם ביד חזקה וגו', לא ע"י מלאך ולא ע"י שרף ולא ע"י שליח (אני ולא מלאך כו' אני ולא שרף כו', אני ולא השליח כו' אני הוא ולא אחר⁶ (שד' לשונות אלו הם כנגד ד' לשונות דגאולה)), אלא הקב"ה בכבודו ובעצמו, שנגלה עליהם מלך מלכי המלכים הקב"ה וגאלם⁷. וזהו גם מש"נ⁸ כי בחפזון יצאת מארץ מצרים, כדאיתא במכילתא⁹ ובילקוט¹⁰ שהחפזון הי' חפזון דשכינה, ואע"פ שאין רא"י לדבר, זכר לדבר, שנאמר¹¹ קול דודי הנה זה בא מדלג על ההרים, שהדילוג הו"ע החפזון, דהיינו גילוי שבאין ערוך כו'. וצריך להבין, מהו הדיוק במעלת הגאולה ממצרים שהיתה ע"י מלך מלכי המלכים הקב"ה, היינו, שישנם מלכים ומלכי המלכים, והקב"ה הוא מלך על מלכי המלכים, דלכאורה אינו מובן מהו העילוי בזה שהקב"ה הוא מלך מלכי המלכים, הלא בורא ונברא הם באין ערוך זל"ז.

(ב) **ויובן** בהקדים המבואר בד"ה מצה זו תרכ"ט¹², בפירוש מאמר ההגדה מצה זו שאנו אוכלים כו' על שום שלא הספיק בצקת של אבותינו להחמיץ עד שנגלה עליהם ממ"ה הקב"ה וגאלם, שנאמר¹³ ויאפו גו' עוגות מצות כי לא חמץ כי גורשו ממצרים ולא יכלו להתמהמה גו', שמזה משמע שעיקר ענין אכילת מצה הוא ע"ש שלא הספיק בצקת של אבותינו להחמיץ. וכן כתיב¹⁴ שבעת ימים תאכל עליו מצות וגו' כי בחפזון יצאת מארץ מצרים, שמזה משמע שעיקר אכילת מצה הוא לפי שבחפזון יצאת מארץ מצרים, שזוהו"ע שלא הספיק בצקת של אבותינו להחמיץ. והקשו כל המפרשים¹⁵, הלא הציווי על אכילת מצה הי' קודם לזה, כמ"ש בפ' בא"י החודש הזה גו' בעשור לחודש ויקחו להם איש שה גו' ואכלו

(6) שמעוני — בא שם (רמז קצט).

(7) שיר השירים ב, ח.

(8) סה"מ תרכ"ט ס"ע קלב ואילך.

(9) בא שם, לט.

(10) ראה זבח פסח, שבלי הלקט,

אבוררהס.

(11) שם. ביג: ח.

(1) ע"פ ראתחנן ו, כא. וראה הגדה של פסח עם לקוטי טעמים ומנהגים פיסקא עבדים היינו.

(2) הגדה של פסח פיסקא ויוציאנו.

(3) שם פיסקא מצה זו.

(4) פ' ראה טז, ג.

(5) בא יב. יא.

את הבשר בלילה הזה צלי אש ומצות על מרורים יאכלוהו גו', וכתיב¹² בראשון בארבעה עשר יום לחודש בערב תאכלו מצות, ונמצא, כי קודם שנגלה עליהם ממ"ה הקב"ה וגאלם נצטוו על אכילת מצה, ולא מחמת שלא הספיק הבצק להחמיץ בלבד, אלא כמו שאר מצוות התורה נצטוונו ג"כ לאכול מצה.

ויש להוסיף, שהקושיא על מש"נ שאכילת מצה היא בגלל שבחפזון יצאת מארץ מצרים (שזהו שלא הספיק בצקת של אבותינו להחמיץ), היא לפי כל הפירושים בענין החפזון. דהנה, איתא בגמרא¹³ שר' אלעזר בן עזרי' סבר מאי חפזון, חפזון דמצרים, ורבי עקיבא סבר מאי חפזון, חפזון דישראל. אמנם, לכל הדעות הי' ענין החפזון לאחר חצות לילה. החפזון דישראל בודאי הי' לאחר חצות, שהרי חפזון דישראל הי' ביום, כמ"שי' בעצם היום הזה יצאו גו' מארץ מצרים. וגם החפזון דמצרים הי' לאחר חצות הלילה, כמ"שי' ויהי בחצי הלילה והוי' הכה כל בכור בארץ מצרים גו', ורק לאחר¹⁴ ותחזק מצרים גו' למהר לשלחם וגו'¹⁵. וגם לדעת המכילתא והילקוט שהחפזון הי' חפזון דשכינה, שזהו מה שנגלה עליהם ממ"ה, שגילוי זה פעל גם על העיסה כמו שהיא למטה שלא הגיעה לידי חימוץ, הרי גם ענין זה הי' לאחר חצות לילה. וא"כ אינו מובן מה שאנו אומרים מצה זו שאנו אוכלים וכו' על שום שלא הספיק בצקת של אבותינו להחמיץ, הרי עוד מקודם לכן נצטוו לאכול מצה.

ג) וממשיך בהמאמר, שנתבאר בלקו"ת ב' תירוצים על קושיא זו. בד"ה מצה זו¹⁷ תירץ, שמ"ש בערב תאכלו מצות קאי על המצה של לילה הראשונה שנצטוו לאכול הפסח עם מצה זו, אבל מפני שלא הספיק בצקת של אבותינו להחמיץ אכלו מצה גם בכל שבעת הימים. ובר"ה ששת ימים הא"י¹⁸ תירץ, שיש ב' בחי' מצה, מצה שקודם חצות, כמו שנצטוו אבותינו לאכול הפסח צלי אש ומצות גו', ומצה שלאחר חצות, שבחצות לילה נגלה עליהם ממ"ה ולכן לא הספיק בצקת של אבותינו להחמיץ, שמצה זו היא נעלית יותר שלא בערך מהמצה שקודם חצות. והמצה שאנו אוכלים קודם חצות זהו ע"ש המצה שאכלו אבותינו אתר חצות, שלא הספיק בצקת להחמיץ עד שנגלה עליהם ממ"ה וגאלם,

(16) שם, לג.

(17) לקו"ת צו יא, ד.

(18) שם יג, ב.

(12) שם, יח.

(13) ברכות ט, א.

(14) בא שם, מא.

(15) שם, כט.

והגם שאצלם הי' זה אחר חצות, הרי אנחנו אוכלים מצה זו קודם חצות. ונמצא, כי במצה זו שאנו אוכלים קודם חצות יש ב' המצות, היינו, מה שנצטוונו לאכול מצה שזהו כמו שנצטוו אבותינו, ומצה זו גופא אנו אוכלים אותה ע"ש שלא הספיק בצקת של אבותינו להחמיץ.

ומוסיף בהמאמר: אך התירוץ הפשוט הוא¹⁹, דעיקר ענין אכילת מצה הוא ע"ש שלא הספיק בצקת של אבותינו להחמיץ, ומ"ש בערב תאכלו מצות, זהו ע"ד מ"ש²⁰ מגיד מראשית אחרית, שלהיות שהקב"ה ידע שענין יצי"מ בהכרח שיהי' בחפזון דוקא, ויהי' גילוי ממ"ה לגאול אותם ולכן לא יספיק בצקם להחמיץ, לכן הי' הציווי בעשור לחודש שבערב יאכלו מצות, הרי ציווי זה הוא ע"ד שהגיד להם מראשית מה שיהי' באחרית. וי"ל עוד, שלכן נאמר להם קודם, כדי שיהי' בזה מצוה. שהרי הם אכלו מצה מחמת כי גורשו ממצרים, ומחמת שהי' גילוי ממ"ה הקב"ה לא הספיק בצקם להחמיץ, ונמצא כי לא הי' בזה מצוה כלל, ולכן נצטוו קודם, בכדי שיהי' מצוה בזה שיאכלו. ומה שבאמת אכלו מצה מחמת שלא הספיק בצקם להחמיץ, אין זה מנגד להמצוה, שהרי גם אם הי' אופן הגאולה בענין שלא היו מגורשים ממצרים, היו ג"כ אוכלים מצה מחמת הציווי, לכן יש בזה מצוה. והקב"ה הגם שידע שהגאולה יהי' באופן זה ולא יספיק להחמיץ, מ"מ צוה אותם כן, ע"ד מגיד מראשית אחרית, ובכדי שיהי' מצוה, ולא רק ע"ש המאורע כו'.

ד) אך עדיין צריך להבין מהו הקישור להענין דנגלה עליהם ממ"ה הקב"ה וגאלם. והענין בזה, דהנה, התואר מלך מלכי המלכים הוא ע"ד מ"ש²¹ מלכותך מלכות כל עולמים, היינו, שיש בחי' מלכות כל עולמים, דקאי על מלכות דאצילות שהוא האור שמאיר להוות את כל העולמות, ויש בחי' מלכותך, דקאי על בחי' מלכות דא"ס שהוא בחי' האור כמו שהוא כלול בעצמותו²². והנה, בכדי שיהי' הענין דיצי"מ, הוצרך להיות הגילוי דמלכותך, בחי' מלכות דא"ס, במלכות כל עולמים. והענין בזה, דכיון שמצד בחי' מלכות כל עולמים נעשה התהוות כל העולמות, כולל גם בחי' מצרים דקדושה, עד למצרים כפשוטו, לכן, מצד הגילוי דמלכות כל עולמים מצד עצמו לא הי' יכול להיות היציאה ממצרים, ורק

(21) תהלים קמה, יג.
(22) סה"מ שם ע' קלח.

(19) ראה גם לקר"ת שם, א. אוה"ת בא
ע' שו.
(20) ישעי' מו. י.
(21) ישעי' מו. י.

כאשר בחי' מלכות דא"ס נמשך ומתגלה בבחי' מלכות כל עולמים, אזי נעשית היציאה ממצרים. והיינו, שמצד הגילוי דממכ"ע, הנה מאחר שהוא מהווה את היש, לא יוכל להיות על ידו ביטול היש, שהרי אדרבא, מצד עצמו הוא נותן מקום ליש, ורק מצד גילוי אור הסוכב יכול להיות ביטול היש (עד ליצי"מ כפשוטו). וזהו שנגלה עליהם מלך מלכי המלכים הקב"ה וגאלם, שביצי"מ הי' הגילוי דבחי' מלכותך, מלכות דא"ס, במלכות כל עולמים. והענין בזה, שההמשכה ממלכות דא"ס במלכות כל עולמים הו"ע תמידי שישנו בכל רגע, כמובן ממ"ש אדמו"ר הזקן בשער היחוד והאמונה²³ בפירוש הכתוב²⁴ לעולם הו"י דברך נצב בשמים, וכמ"ש²⁵ המחדש בטובו בכל יום תמיד כו', שהכוונה בזה היא בכל רגע ורגע. אמנם החידוש שנעשה ביצי"מ הוא בענין הגילוי, היינו, שבחי' מלכות דא"ס היא בתנועה של גילוי במלכות כל עולמים, ועי"ז הי' יכול להיות היציאה ממצרים.

והנה כדי לקבל הגילוי דבחי' מלך מלכי המלכים, בחי' מלכותך, מלכות דא"ס, נצטוונו לאכול מצה²⁶, שהמצה הוא כלי לגילוי אור זה, כי מצה הוא אותיות מצוה, רק שבתיבת מצוה ניתוסף אות וא"ו, והיינו שמצוה הוא בוא"ו להורות על ההמשכה שנמשך ע"י עשיית המצוות, והמצה, להיותה רק כלי להמשכת המצוות, הרי זה מצה אותיות מצוה בלא וא"ו, להורות שהוא רק כלי לקבלת האור. והענין בזה, שמצה אין בה טעם, והוא בחי' הביטול ושפלות, וזהו שמצה היא מיכלא דמהימנותא²⁷, כי אמונה אינה ע"פ טעם ודעת, כי אם ביטול שלמעלה מטו"ד (כמבואר בארוכה בשער האמונה לאדמו"ר האמצעי). ועוד ענין במצה, לשון מצה ומריבה, והיינו, דכיון שהרע הוא עדיין בתוקף (כמבואר בתניא²⁸ שלכן הוצרכה להיות היציאה ממצרים באופן דכי ברח העם גו'²⁹), לכן צ"ל מצה ומריבה בבחי' מלחמה עם הנה"ב בכדי שיהי' ביטול היש ונכמו באפיית המצה כפשוטה, שדוחקים ולוחצים ומנקבים את העיסה (מען וואלגערט עס און מען שטעכט עס און מען שטרובעלט עס) שלא תבוא לידי חימוץ], ועד שפועל שענין האמונה (שהו"ע הביטול שלמעלה מטו"ד) יחדור בכל כחות נפשו עד לכח המעשה.

(27) ראה זח"ב מא, א, קפג, ב.
(28) פל"א.
(29) בשלח יד, ה.

(23) פ"א.
(24) תהלים קיט, פט.
(25) ברכת יוצר.
(26) סה"מ שם ע' קמ.

וכיון שהגילוי דיצי"מ שנגלה עליהם ממ"ה הקב"ה הוא בחי' מלכות דא"ס, שמצד זה מתבטלים הגדרים דסדר ההשתלשלות, הרי מוכן שמתבטל גם סדר הזמן, שהרי כללות ענין הזמן נתהווה מצד בחי' מלכות כל עולמים, ולכן, כאשר בחי' מלכות דא"ס מאיר בגילוי בבחי' מלכות כל עולמים אזי מתבטל סדר הזמן. ועפ"ז יוכן איך אפשר שמצה זו שאנו אוכלים קודם חצות יהיו בה ב' הבחי' דמצה, הן ענין המצה שקודם חצות והן ענין המצה שלאחר חצות, מה שלא הי' בשנה הראשונה, דלכאורה אינו מוכן, דממה נפשך, כיון שמצד הענין דמגיד מראשית אחרית הנה גם קודם חצות יכולים אנו לאכול את המצה שלאחר חצות, א"כ למה בשנה הראשונה לא הי' יכול להיות ענין זה. אך הענין הוא, שבשנה הראשונה הנה לפני חצות לא הי' עדיין הגילוי דנגלה עליהם ממ"ה, משא"כ עתה, שזהו כבר אחר הגילוי דבחי' מלכות דא"ס בבחי' מלכות כל עולמים, שמצד זה מתבטל סדר הזמן, לכן הנה גם במצה שלפני חצות יכול להיות העילוי דמצה שלאחר חצות.

(ה) **וזהו** ויוציאנו הוי' אלקינו גוי' לא ע"י מלאך כו' אלא הקב"ה בכבודו ובעצמו, דכיון שהרע הי' בתקפו (כנ"ל שלכן היתה היציאה ממצרים באופן דכי ברח העם), לכן לא היתה יכולה להיות הגאולה ע"י מלאך וכו'. וכדאיתא בכתבי האריז"ל³⁰ שאילו הי' זה ע"י מלאך כו', אזי הי' גם הוא נשקע שם. ואע"פ שמבואר בלקו"ת³¹ שמ"ש בספרים טעם משום שהמלאך אינו יכול לירד כ"כ במקום הטומאה, הוא דחוק, מ"מ, הרי כן הוא בכתבי האריז"ל, ומובא גם בכ"מ בחסידות³². ולכן הוצרכה להיות הגאולה באופן דויוציאנו הקב"ה בכבודו ובעצמו³³.

32) תורת חיים בראשית כז, ב. סידור
(עם דא"ת) רצט, א.
33) חסר סיום המאמר (החז"ל).

30) סידור האריז"ל במקומו.
31) צו טז, א.